

EKSPORT VA IMPORTNING MAMLAKATIMIZ IQTISODIYOTIDAGI O‘RNI VA EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH

Nuraliyev Mexrojiddin Choriyor o‘g‘li

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti talabasi.

ANNOTATSIYA

Eksport va import mamlakatning tashqi iqtisodiy faoliyatini belgilab beruvchi muhim yo‘nalish bo‘lib, eksport xorijiy davlatlarga chiqarilgan tovar va xizmatlar, import esa boshqa davlatlardan kirib kelgan tovar va xizmatlar, bularning ayirmasidan TIF ning salbiy va ijobiy harakatini bilish mumkin.

Kalit so‘zlar: Eksport, import, mashinasozlik, biznes, iqtisodiy farovonlik, tadbirkorlik.

Har bir davlatning iqtisodiyotida eksport va importning o‘rni beqiyos ekanligini yaxshi bilamiz, chunki eksporti rivojlangan mamlakatlar, aholisining kishi boshidagi daromadlari oshib, turmush darajasi yaxshilanadi. Import esa davlatning ma‘lum bir iste‘mol mahsulotlari yani, oziq-ovqat, Farmatseftika, to‘quv-trikataj mahsulotlari, mashinasozlik mahsulotlari, texnologiya va boshqa mahsulotlarga bo‘lgan talablarni qondirish maqsadida boshqa mamlakatlardan olib kirishga majbur bo‘ladi. Bunday yo‘nalish mamlakatning iqtisodiyotini ma‘lum bir sohada qaramlikga olib keladi. Shu sababli eksportni oshirib import bo‘layotgan mahsulotlarni ishlab chiqarishni kengaytirgan holda importni hajmini kamaytirish bugungi bozor iqtisodiyotiga o‘tayotgan mamlakatimiz uchun muhim hisoblanadi. Davlat bojxona qo‘mitasi O‘zbekistonda qanday tovarlarni ishlab chiqarish biznes uchun manfaatli ekanligini ma‘lum qilgan 2018-2019-yil pragnozidan ko‘rishimiz mumkin, kungaboqar yog‘i 2018-yilda (69,2 mln, dollar) 2019-yilda (103 mln, dollar), saryog` 2018y (3 mln, dollar) 2019y (3,6 mln, dollar), baliq konservalari 2018y (777,2 ming, dollar) 2019y (1,8 mln, dollar), yogurt 2018y (1,1 mln, dollar) 2019y (2,7 mln, dollar), mayanez 2018y (2,1 mln,dollar) 2019y (3,4 mln, dollar),

o`simlik yog`i 2018y (6,7 mln, dollar) 2019y (8,1 mln, dollar) va boshqa mahsulotlar. Bu misollar birgina oziq-ovqat uchun keltirilgan, nooziq-ovqat tovarlari ham katta miqdorda import qilinmoqda ko`rsatgijlarning ahamiyatli tarafi oziq-ovqat mahsulotlari uchun o`zimizda xomashiyo yetishtirishda qishloq xo`jaligi imkoniyatlari mavjud faqatgina biz undan samarali foydalana olmayapmiz, agar ushbu mahsulotlarni ishlabchiqarishini yo`lga qo`yilsa yangi ish o`rinlari tashkil qilish mumkin, hamda eksport uchun bozor qidiriyatgon paytda import o`rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarish yangi bozor topganga teng, birgina qishloq xo`jaligida yetishtiriladigan kunga boqarni maksimal darajada ko`paytirish, sifatli navini dehqon xo`jaligi va fermerlarga yetkazishni tashkil qilish, ularni qayta ishlaydigan zavodlarni ko`paytirish orqali arzon sifatli eng muhimi o`zimizning istemol uchun o`ta muhim bo`lgan kunga boqar yog`imizni import qilishdan eksport qilish darajasiga ko`tarilamiz. Pragnozlar shuni ko`rsatadigi har yilli import qilinayotgan mahsulotlarimizga bo`lgan talab oshib boryotganini va shu kunga qadar samarali natijaga erishmaganimiz raqamlardagi o`zgarishlar oshib boryotganidan ko`rsak bo`ladi. 2021-yil yanvar-avgust oyi uchun tashqi savdo aylanmasining umumiy eksport hajmi 9277,9mln. AQSh dollarni tashkil etdi. Import hajmi 15685,8 mln. AQSh dollariga yetdi. Bu ko`rsatgich tashqi savdo aylanmasida o`tgan yilga nisbatan 383,1 mln. AQSh dollariga yoki 1,6%ga ko`paydi. TSA da eksport hajmi 9277,9 mln. AQSh dollariga (20,1% ga kamaydi) va import hajmi 15685,8 mln. AQSh dollariga (20,9% ga ko`paydi) hisobot davirda -6407,9 mln. AQSh dollari qiymatida passiv tashqi savdo balansi qayd etildi. Tashqi iqtisodiy faoliyat bo`yicha 20 ta yirik hamkor davlatlar orasidan 4 ta davlatda faol tashqi savdo balansi kuzatilgan, xususan, Afg`oniston, Qirg`iziston Respublikasi, Tojikiston va Turkiya. Qolgan 16 ta davlatlar bilan passiv tashqi savdo balansi saqlanib qolmoqda. Bu ko`rsatgichlar albatta biz kutgan natija emas, chunki O`zbekiston jahonning 174 ta mamlakatlari bilan savdo aloqalarini amalga oshirib kelmoqda. TSAning nisbatan salmoqli hissasi Xitoy Xalq Respublikasida (19,2 %), Rossiya Federatsiyasida (17,9 %), Qozog`iztonda (9,9 %), Turkiyada (8,6 %), Koreya Respublikasida (4,8 %), Qirg`iziston Respublikasi (2,4 %) va Germaniyada (1,9 %) ni tashkil etadi. Respublika tashqi savdo aylanmasi tarkibida

eng yuqori ulush Toshkent shahri (39,9)% ulushi bilan 9967,6 mln. AQSh dollarini, eng quyi ulushni esa Surxondaryo viloyati (1,1) % ulush bilan 273,4 mln. AQSh dollarini tashkil etadi. Bundan ko‘rinib turibdiki, mamlakatimizda TSAning ulushi Surxondaryo viloyatimizda passiv ekanini ko‘rishimiz mumkin. Demak, biz avvalambor viloyatlar kesmida iqtisodiyotni tubdan isloh etishimiz kerak. Misol uchun ishlab chiqarish korxonalarini aynan bir viloyatda emas balki boshqa viloyatlarda ham yirik korxonalar va firmalarni tashkil etish hamda ushbu korxonalarga mahsulotini eksport qilishi uchun investitsiya jozibadorligini oshirish, logistika markazlari tashkil qilish talab etiladi. **Har qancha imtiyozlar berilmasin, agar aholining tadbirkorlik malakasi past bo‘lsa imkoniyatlardan oqilona foydalana olmaydi.** Mamlakatda iqtisodiy farovonlik bo‘lishi albatta yoshlarga bog‘liq, maktabdan iqtisodni chuqur o‘rgatish, tadbirkorlikga oid institutlarni ochish, tadbirkorlikni davlat miqyosidagi kadrlar tayyorlash dasturiga kiritish orqali mamlakatda ilmiy tadbirkorlarni ko‘paytirib aholini iqtisodiy salohiyatini oshirish ishlab chiqarishni kengaytirishga samarali tasir etadi, Men bu maqolamdan shu narsaga urg‘u bermoqchiman, har qanday imtiyoz va sharoitlardan oqilona foydalana oladigan malakali tadbirkorlarning raqobatini shakllantirish orqali eksport mahsulotlari turlarini oshirib import bo‘layotgan mahsulotlarni o‘zimizda ishlab chiqarish natijasida import hajmini kamaytirishga erishishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xalqaro iqtisodiy integratsiya, G.Nazarova, X.Xalilov, A.Azimov, I.Xanova.
2. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar, N.S.Ismailova, U.U.Shagzatov.
3. <http://lex.uz//ru/docs/-4335622>
4. <https://www.norma.uz/>
5. [https:// customs.uz](https://customs.uz)